

УДК 378.36-056.4: 796.011.1
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.3/31.214127>

Анатолій КОНОХ,
orcid.org/0000-0003-4283-9317
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри теорії та методики фізичної культури і спорту
Запорізького національного університету
(Запоріжжя, Україна) konoch105@ukr.net

Андрій КОНОХ,
orcid.org/0000-0001-9719-0418
кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри туризму і готельно-ресторанної справи
Запорізького національного університету
(Запоріжжя, Україна) konoshaa@ukr.net

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У СФЕРІ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ

У статті проаналізовано сучасний стан дослідження проблеми формування фахової компетентності майбутніх викладачів фізичного виховання у сфері екологічного туризму, який підтвердив актуальність і доцільність вибраної проблеми, її недостатню теоретичну розробленість у педагогічній теорії і практиці. Об'єктом дисертаційного дослідження є фахова підготовка майбутніх викладачів фізичного виховання у закладах вищої освіти. Предмет дослідження: організаційно-педагогічні умови і концептуальна модель формування фахової компетентності майбутніх викладачів фізичного виховання у сфері екологічного туризму.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності організаційно-педагогічних умов і концептуальної моделі формування фахової компетентності майбутніх викладачів фізичного виховання у сфері екологічного туризму.

Виявлено, що формування професійної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання в екологічному туризмі набуває ефективності завдяки реалізації таких організаційно-педагогічних умов:

Перша умова – орієнтація змісту педагогічної освіти майбутніх учителів фізичної культури на формування стійкої позитивної мотивації до набуття знань та вмінь в екологічному туризмі та використання їх у професійній діяльності була реалізована шляхом запровадження інтеграційного підходу до впровадження змісту освіти на рівні бакалавра. Вибір асортименту дисциплін позитивно вплинув на формування професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури в галузі екотуризму та створив міцну основу для підвищення мотивації та реалізації знань та навичок професіоналів у професійній діяльності. Це використовується під час інтеграції окремих модулів екологічного туризму в навчальні програми професійних дисциплін. Відповідно до першої умови, основною метою реалізації змісту освіти є створення позитивної мотивації до педагогічної діяльності серед учнів.

Друга умова – вдосконалення змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури шляхом запровадження спеціалізації «Екологічний та спортивний туризм» у магістратурі. Зміст дисциплін враховує соціальне замовлення щодо зміцнення та збереження здоров'я дітей та молоді через екотуризм, що пропагує наукові уявлення студентів про зміст виробничих функцій цього виду туризму, завдання професійної діяльності та професійної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання. Зміст професійної підготовки на освітньому рівні «Магістр» спрямований на формування професійної компетентності майбутніх викладачів вищих навчальних закладів.

Третя умова – навчально-методичне забезпечення формування у майбутніх учителів професійної компетентності фізичного виховання з екотуризму.

Ключові слова: майбутній викладач фізичного виховання, сфера екологічного туризму, фахова компетентність, організаційно-педагогічні умови.

Anatoly KONOKH,
orcid.org/0000-0003-4283-9317
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Head of the Department of Theory and Methods of Physical Culture and Sports
Zaporizhzhia National University
(Zaporizhzhia, Ukraine) konoch105@ukr.net

Andriy KONOKH,

orcid.org/0000-0001-9719-0418

Candidate of Pedagogical Sciences,

Lecturer at the Department of Tourism and Hotel and Restaurant Affairs

Zaporizhzhia National University

(Zaporizhzhia, Ukraine) konochaa@ukr.net

ORGANIZATIONAL AND PEDAGOGICAL CONDITIONS OF FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE SPECIALISTS OF PHYSICAL CULTURE IN THE FIELD OF ECOLOGICAL

The analysis of the current state of formation of professional competence of future teachers of physical education in ecological tourism has confirmed the relevance and feasibility of the research problem, its insufficient theoretical development in pedagogical theory and practice.

It has been identified that the formation of professional competence of future teachers of physical education in ecological tourism is gaining efficiency due to the realization of the following organizational and pedagogical conditions:

The first condition – the orientation of the content of pedagogical education of future teachers of physical education on the formation of sustainable positive motivation to acquire knowledge and skills in ecological tourism and use them in professional activity, was implemented by introduction of an integrational approach to the implementation of the content of education at the Bachelor level. The choice of range of disciplines has positively influenced the formation of professional competence of future teachers of physical education in the field of eco-tourism and provided a solid foundation for enhancing the motivation and realization of the knowledges and skills of professionals in professional activity. This is used in the integration of separate modules in eco-tourism into the curricula of professional disciplines. In accordance with the first condition, the main purpose of realization of the content of education, is creation of positive motivation for pedagogical activity among students. The second condition is improvement of the content of professional training of future teachers of physical education by introducing the specialization «Ecological and Sports Tourism» in the magistracy. The content of the disciplines takes into consideration the social order as for promotion and preservation of the health of children and young people through eco-tourism, which promotes the students' scientific ideas about the content of the production functions of this type of tourism, the tasks of professional activity and professional competence of the future teachers of physical education. The content of professional training at the educational level «Master» is aimed at forming the professional competence of future teachers of higher education institutions. The third condition is the educational and methodological provision of the formation of the future teachers of physical education professional competence in eco-tourism.

Key words: *future teacher of physical education, sphere of ecological tourism, professional competence, organizational and pedagogical conditions.*

Постановка проблеми. Одними з характерних рис сучасного суспільства є зменшення обсягу рухової активності, погіршення стану здоров'я і фізичної підготовки населення. Розв'язання означеної проблеми потребує нагального впровадження в систему освіти ефективних заходів щодо зміцнення фізичного й психічного здоров'я дітей і молоді, формування здорового способу життя, цінностей активного, розвивального, дозвілля, що зазначено у відповідних нормативних документах: законах України «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про фізичну культуру і спорт» (1993 р.), «Про туризм» (1994 р.); Указі Президента України «Про національну стратегію з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року», «Концепції розвитку освіти в Україні на період 2015–2025 рр.», «Концепції Загальнодержавної програми «Здоров'я – 2020: український вимір» на 2012–2020 рр.». Тому перед системою вищої педагогічної освіти, яка й покликана реагувати на потреби суспільства, актуалізуються завдання щодо підготовки нової

генерації майбутніх викладачів фізичної культури, здатних здійснювати оздоровчо-виховну роботу на високому професійному рівні та забезпечувати вирішення низки проблем щодо залучення дітей і молоді до занять екологічним туризмом, формування здорового способу життя. Безперечно, екологічний туризм має велике значення для фізичної підготовки, збереження і зміцнення здоров'я, естетичного, трудового, морального та патріотичного виховання всіх верств населення, а особливо молоді, оволодіння нею життєво важливими вміннями й навичками, зокрема з пізнання навколишнього середовища в природних умовах. Прості та доступні організаційні форми, що використовуються в екологічному туризмі (походи, подорожі, екскурсії, прогулянки, туристські зльоти і змагання), сприяють реалізації не тільки специфічних функцій фізичного виховання (освітніх, прикладних, спортивних), а й рекреаційних і оздоровчо-реабілітаційних, забезпечують умови для здорової життєдіяльності особистості в суспільстві.

Аналіз досліджень. Зазначена проблема є однією з найактуальніших у багатьох галузях наук і знаходить висвітлення в дослідженнях та публікаціях і закордонних, і вітчизняних учених.

Дослідженнями професійної підготовки майбутніх фахівців галузі туризму займалися Мулик, Носко (Мулик, Носко, 2015: 217), Фокін (Фокін, 2010: 207) та ін. Належна увага приділяється проблемам і екологічного туризму Дмитруком (Дмитрук, 2009: 16), Косолаповим (Косолапов, 2005: 12) та ін., проте дана проблема залишається недостатньо дослідженою. Цим зумовлюється потреба підготовки в закладах вищої освіти майбутніх викладачів фізичної культури, компетентних у сфері екологічного туризму. Саме заклади фізкультурної вищої освіти повною мірою спроможні забезпечити високий рівень підготовки викладача до реалізації багатьох його функцій у різних сферах людської діяльності, зокрема в екологічному туризмі. Оновлення змісту освіти, зі свого боку, передбачає орієнтацію навчальних програм на компетентнісний підхід, який розглядається вченими як один із важливих концептуальних принципів, що визначає методологію оновлення змісту освіти, сприяє подоланню традиційних когнітивних орієнтацій професійної освіти, спонукає до оновлення її змісту, методів і технологій, які трансформуються в компетентності майбутнього викладача фізичного виховання.

Мета статті – обґрунтування організаційно-педагогічних умов формування фахової компетентності майбутніх викладачів фізичного виховання у сфері екологічного туризму.

Виклад основного матеріалу. Дослідження вчених (Банщикова, Путеев, 2005: 8) дає можливість стверджувати, що важливим чинником у процесі професійної підготовки майбутніх викладачів фізичної культури є особистість викладача, тобто його наукова, педагогічна, кваліфікаційна і професійна компетентність, а також власні моральні цінності, толерантність, відповідальність, шанобливе ставлення до студентів, зацікавленість в їхніх успіхах, розуміння проблем і прагнень майбутніх фахівців.

За даними пошукового дослідження більшість викладачів закладів вищої освіти не володіє знаннями і методикою формування фахової компетентності майбутніх викладачів фізичного виховання у сфері екологічного туризму на достатньому рівні. Було з'ясовано, що з поняттям «організація туристсько-екологічних заходів» більшість викладачів знайома лише з життєвого досвіду, а набуття спеціальних знань щодо зазначеної проблеми не здійснюється взагалі.

Отже, одним із головних завдань ефективного процесу формування фахової компетентності студентів є підвищення професійно-педагогічного рівня викладачів закладів вищої освіти у сфері екологічного туризму. Адже викладачу університету, який очолюватиме цей процес, необхідно сформувати його готовність до роботи зі студентами за відповідним професійним спрямуванням, тобто викладач повинен оволодіти певною сукупністю спеціальних знань, умінь і навичок у сфері екологічного туризму, мати відповідні професійно-особистісні якості. Передусім викладачам надавали роз'яснення щодо змін, які плануються внести у навчальний план спеціальності 017 «Фізична культура і спорт» освітньої програми «Фізичне виховання».

Аналіз навчальних планів і навчальних програм дисциплін фахової підготовки студентів закладів вищої освіти дав змогу дійти висновку, що підготовка майбутніх викладачів фізичного виховання до організації екологічного туризму не представлена самостійним компонентом як узагалі, так і в складі навчальних програм дисциплін зокрема. Цільові навчальні курси, модулі та окремі теми, спрямовані на розкриття сутності екологічного туризму, у змісті підготовки студентів відсутні.

Отже, сутність та специфіка екологічного туризму, формування знань і вмінь майбутніх викладачів фізичного виховання, необхідних для її організації, залишаються поза увагою. Проте саме фахова підготовка викладача фізичного виховання має забезпечити основу його професійної діяльності – систему знань, які зумовлюють свідоме професійне вирішення її завдань.

Отже, якість рішення проблем у професійній діяльності залежить від того, наскільки ефективно фахівці використовують знання із різних дисциплін науки. Виходячи із цього, контекстний підхід до проектування змісту нашої спеціалізації необхідно посилити міждисциплінарним, оскільки міждисциплінарна інтеграція виступає як еквівалент міжнауочної інтеграції, а її психологічною основою є утворення міжсистемних асоціацій, які дають змогу відобразити різноманітні екологічні аспекти в різних можливих ракурсах і проявах.

У нашому дослідженні технологія реалізації концептуальної моделі формування фахової компетентності майбутніх викладачів фізичного виховання у сфері екологічного туризму передбачає передусім поетапне впровадження в освітній процес комплексу організаційно-педагогічних умов.

Специфіка формування фахової компетентності майбутніх викладачів фізичного виховання у сфері екологічного туризму зумовила вибір таких організаційно-педагогічних умов.

Перша умова – спрямованість змісту педагогічної освіти майбутніх викладачів фізичного виховання на формування стійкої позитивної мотивації до опанування фахово значущих знань і вмінь з екологічного туризму та використання їх у професійній діяльності – реалізувалася шляхом упровадження інтеграційного підходу до реалізації змісту навчання на рівні бакалавра. Вибір комплексу дисциплін позитивно вплинув на формування фахової компетентності майбутніх викладачів фізичного виховання у сфері екологічного туризму і забезпечив надійний фундамент для підвищення мотивації та реалізації знань, умінь та навичок фахівців у професійній діяльності. Це використано в інтеграції окремих модулів з екологічного туризму до навчальних програм дисциплін професійної підготовки. Головною метою реалізації змісту навчання, відповідно до першої умови, є формування у студентів позитивної мотивації до педагогічної діяльності.

Друга умова – удосконалення змісту фахової підготовки майбутніх викладачів фізичного виховання шляхом упровадження в магістратурі спеціалізації «Екологічний та спортивний туризм». У змісті дисциплін ураховано соціальне замовлення щодо зміцнення та збереження здоров'я дітей та молоді засобами екологічного туризму, що сприяє розширенню наукових уявлень студентів про особливості змісту виробничих функцій цього виду туризму, завдань професійної діяльності та професійної компетентності майбутніх викладачів фізичного виховання.

Зміст фахової підготовки за освітнім рівнем «Магістр» спрямований на формування професійної компетентності майбутніх викладачів закладу вищої освіти. У зв'язку із цим діапазон дисциплін спеціалізації «Екологічний та спортивний туризм» розширюється за рахунок таких дисциплін, як: «Екологічний та спортивний туризм» та доповнення змісту навчальних дисциплін «Менеджмент і маркетинг в екологічному та спортивному туризмі», «Методика розробки спортивних туристських маршрутів», «Організація змагань з туристського багатоборства», «Спортивно-оздоровчий туризм у системі фізичного виховання

студентів» екологічними модулями. Специфіка діяльності на цьому етапі підготовки полягає в організації навчально-практичної та дослідницької діяльності студентів, у яких реалізується пізнавальна потреба студентів. Значну увагу приділено зв'язкам між дисциплінами, спрямованими на вивчення особливостей екологічного туризму, та дисциплінами циклу професійної підготовки.

Третя умова – навчально-методичне забезпечення формування фахової компетентності майбутніх викладачів фізичного виховання у сфері екологічного туризму. Передбачалося підвищення рівня знань у сфері екологічного туризму. Із цією метою перед початком експерименту було прочитано спецкурс «Формування фахової компетентності майбутніх викладачів фізичної культури у сфері екологічного туризму» (26 годин). Для швидкого доступу до необхідних матеріалів за допомогою системи електронного забезпечення навчання Moodle створено базу даних авторських науково-методичних матеріалів для вивчення фахових дисциплін.

Четверта умова – використання взаємозв'язку компетентнісного, системного та особистісного підходів у процесі вивчення фахових дисциплін. Взаємозв'язок забезпечувався інтеграцією підходів до формування фахової компетентності майбутніх викладачів фізичного виховання у сфері екологічного туризму. Ключовим у цьому комплексі є компетентнісний підхід, реалізація якого відбувалася у процесі вивчення студентами модулів дисциплін професійного циклу. Системний підхід забезпечував послідовність у формуванні фахової компетентності майбутніх викладачів (професійна підготовка від розв'язання простих проблем до більш складних, від вивчення теоретичних питань до їх апробації в практичній діяльності, особливо під час проходження виробничої практики, участі в гуртковій роботі тощо).

Висновки. Виявлено, що формування фахової компетентності майбутніх викладачів фізичного виховання у сфері екологічного туризму набуває ефективності завдяки реалізації розроблених організаційно-педагогічних умов. Подальшого дослідного розроблення потребують проблеми теоретико-методологічного обґрунтування педагогіки і психології екологічного туризму, маркетингових досліджень потреби країни у кваліфікованих фахівцях фізкультурно-туристської спрямованості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Банщикова Т. Н., Путеева С. В. Профессиональная готовность педагога к управлению педагогическим процессом. *Сборник научных трудов СевКавГУ*. 2005. № 2(14). С. 36–42.
2. Дмитрук О. Ю., Дмитрук С. В. Екотуризм : навчальний посібник. Київ : Альтерпрес, 2009. 358 с.

3. Косолапов А. Б. Теория и практика экологического туризма : учебное пособие. Москва : КНОРУС, 2005. 240 с.
4. Мулик К. В., Носко М. О. Диференційований підхід до підготовки фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму для роботи з дітьми, підлітками та студентською молоддю. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія «Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт»*. 2015. Вип. 129(2). С. 217–222.
5. Фокін С. П. Туризмологічні аспекти спортивного туризму. *Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ*. 2010. Т. 1. № 1. С. 144–148.

REFERENCES

1. Banshchikova T. N., Puteeva S. V. Professyonalnaia hotovnost pedahoha k upravleniyu pedahohycheskym protsessom [Professional readiness of the teacher to manage the pedagogical process]. Collection of scientific works of SevKavSU, 2005, Nr 2 (14), pp. 36-42 [in Russian].
2. Dmitruk O. Yu., Dmitruk S. V. EKOturizm: navch. posib. [ECOTourism: textbook]. Kyiv: Alterpress, 2009, 358 p. [in Ukrainian].
3. Kosolapov A. B. Teoryia y praktyka ekolohycheskoho turyzma: ucheb. posob. [Theory and practice of ecological tourism]. Moscow, 2005, 240 p. [in Russian].
4. Mulyk K. V., Nosko M. O. Dyferentsiiovanyi pidkhid do pidhotovky fakhivtsiv zi sportyvno-ozdorovchoho turyzmu dlia roboty z ditmy, pidlitkami ta studentskoiu moloddu [Differentiated approach to the training of specialists in sports and health tourism to work with children, adolescents and students]. Bulletin of Chernihiv National Pedagogical University. Series: Pedagogical sciences. Physical education and sports, 2015, Nr 129 (2), pp. 17-222 [in Ukrainian].
5. Fokin S. P. Turyzmolohichni aspekty sportyvnoho turyzmu [Tourism aspects of sports tourism]. Scientific Bulletin of the Institute of International Relations of NAU: Coll. Science. Art. Kyiv: Nat. aviation. University «NAU-print», 2010, voll., Nr 1, pp. 144-148 [in Ukrainian].